

OSMANLI ARAŐTIRMALARI

XVIII

Neřit Heyeti - Editorial Board
Halil İNALCIK - Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY - İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER - A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XVIII

İstanbul - 1998

Sahibi: **ENDERUN KİTABEVİ** adına İsmail ÖZDOĞAN

Tel: (0212) 518 26 09 Fax: (0212) 518 26 63

Yazı İşleri Sorumlusu: Nejat GÖYÜNÇ

Tel: (0216) 333 91 16

Dizgi: **GİRİŞİM DİZGİ**

Tel: (0212) 513 28 29

Basıldığı Yer: **KİTAP MATBAACILIK**

Tel: (0212) 567 48 84

Cilt: **FATİH MÜCELLİT**

Tel: (0212) 501 28 23 - 612 86 71

Adres: **ENDERUN KİTABEVİ**, Beyaz Saray No. 46 Beyazıt - İST.

---

panış bildirisinde “Halifelik, islami kurallarına göre, ancak İslam’ın erken devirlerinde, kelimenin tam manası ile, vardı ve ülkeler İslamın kudreti içerisinde birlik halinde idi. Bu birlik bugüne kadar yavaş yavaş bozuldu, ülkeler ve kavimler birbirlerinden ayrıldılar, kendi hükümetlerini kurdular, kendi siyasetlerini uyguladılar. Bugün için hilâfetin eski durumuna, hüviyetine erişmesi mümkün değildir” görüşüne yer verilir (s.86).

Böylece, hilâfetin Türkiye’de kaldırılmasının tepkileri de Mısır basınında sona erer. Mustafa Kemal Paşa *al-Livâ’ al-Mısri* gazetesinde 4 Kasım 1922’de Şarkın kurtarıcısı olarak tanımlanıyor. Hattemer, Mustafa Kemal Paşa’nın bu şöhretini hilâfetin kaldırılmasının gölgelediğini de belirtiyor ve *al-Ahbar* gazetesindeki Şeyh Abdülaziz Câvîş’in 6 Mart 1924 tarihli yorumunu da nakl ediyor: “Eğer Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa Lozan Antlaşmasının hemen bitiminde vefat etseydi veya devlet işlerinden elini eteğini çekseydi, o islâm âleminde ve dünya askerî ve siyaset sahnesinde tarihte eşine rastlanmayacak bir lider olurdu... Napolyon, Washington ve Salâhaddin (Eyyübî) ile birlikte yâd edilirdi” diyor, hilâfet meselesinden dolayı tenkit ediyormuş (s.86-87).

Atatürk’ün vefatını müteakip Mısır basınında çıkan makaleler ve yorumlar Mart 1924’ün ilk haftasındaki menfi yazılara bir cevap teşkil eder, o zaman ne kadar hissi davranıldığını kanıtlar. 10-17 Kasım 1938’de *al-Ahrâm*, *al-İttihâd*, *al-Mısri*, *al-Mukattam* ve *as-Siyâsa al-Ushbi’îya*’da toplamı 75 yazı vardır. Bu yayın organlarından ilk dördü günlük gazetelerdir, 74 yazı vardır. Sonuncusu ise haftalık dergidir, Atatürk’ün hayatı ve kişiliği hakkında, resimli 2,5 sahifelik bir uzun yazıya yer verilmiştir. *al-Ahrâm* “Türkiye’nin son yüzyılda yetiştirdiği en büyük insan”, *al-İttihâd* “modern dünya tarihinde bugüne kadar bilinen en büyük adam”, *al-Mısri* “dehâ”, *al-Mukattam* “dünyanın olağan üstü nitelikte liderlerinden birisi” tanımlamaları Atatürk için yapılmakta, yine *al-Mukattam*’da “onun kaybı sade Türkiye için değil, bütün dünya içindir” denilmektedir (s.154-155).

Mısır gazeteleri ve dergileri Türkiye’de Atatürk dönemi yenilik hareketlerinden -yukarıda genişçe verilenlerinden başka- pek azı ile ilgilenmişlerdir. Onlar da çok kısa haber niteliğinde olmuştur. Genel olarak reform hareketleri ile ilgilenen gazeeler *al-Hizb al-Vatanî* (Millî Parti) yayın organı *al-Ahbâr* ile *al-Hizb al-Ahrâr ad-Dustûriyîn* (Liberal-Anayasa Partisi)’nin basın temsilcisi *as-Siyâsa’ dır* (s.161-163).

Kitabın ekler bölümünde Arapça metinler, kullanılan yayın organlarındaki metinlerin listesi, kaynaklar, isim ve deyim dizinleri bulunmaktadır.

Richard Hattemer’in bu nefis çalışması ve eseri Atatürk’ün vefatının 60. yılında ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilânının 75. yıldönümünde bizlere yakın tarihimizdeki reformların dost bir islam ülkesindeki tepkilerini, yankılarını nakl etmesi bakımından emsalsiz bir hediye olmaktadır. Araştırmacı titizliğinden, sabrından, mükemmel terkip ve tertip kabiliyetinden dolayı her türlü övgüyü hak etmiştir.

Nejat GÖYÜNÇ

Marwan M. OBEIDAT, *American Literature and Orientalism* (Amerikan Edebiyatı ve Doğubilimleri), Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1998, 147 sahife. Islamkundliche Untersuchungen. Cild 219.

Eserin sahibi, Indiana Üniversitesi (Bloomington)’nde Amerikan Edebiyatı alanında doktora yapan, kendi ülkesi Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki üniversitede de aynı dersin profesörü bulunan, *The Journal of American History* ve *Connections: American History and Culture in an International Perspective* dergilerinin yayıncılarından, Amerikan Tarihçiler Birliği (The Organization of American Historians) üyesi bir bilim adamıdır.

Kitabının Önsöz s. 3-5)'ünde "19. yüzyılda Amerikan Edebiyatı'na Yakın Doğu'dan büyük ölçüde malzeme akın etmiştir. Amerikalı yazarlar bölge ile devamlı temas etmediklerinden, hakkında pek az bilgileri vardır. Bunlar da zayıf, çarpıtıcı, önhükümlü, pek açık olmayan bilgilerdir" şeklinde kanaat belirtir.

Çalışmanın Birinci, aynı zamanda Giriş Bölümü (s. 9-41)'nde kültürel ve tarihî geçmiş incelenmektedir. 1699'daki Karlofça antlaşmasına kadar Hristiyan Batı, Müslüman Doğu'ya düşmanca ve şüphe ile bakmaktadır, diyen yazar, Müslüman Doğu deyimini ile de neyi kastedtiğini açıklamaktadır: Karadeniz'de Türkiye'den güneye doğru Suriye, Ürdün, Arabistan, Mısır ve Kuzey Afrika kıyılarından İspanya'ya kadar uzanan saha. İspanya'nın 15. yüzyıl sonlarına kadar müslümanların yaşadıkları bölge; Endülüs. Yazar, East ve Orient deyimlerini de aynı anlamda zaman zaman kullandığını da vurgulamaktadır (s.35).

İkinci Bölüm (s. 43-67) "Washington Irving and Muslim Spain" başlığını taşımaktadır. W.Irving 1826-1829 arasında Madrid'te A.B.D. ataşesi olarak bulunmuş, 1842-46'da devletin Madrid elçisi olmuştur. *Chronicle of the Conquest of Granada* (1929), *The Alhambra* (1823) ve *Mahomet and His Successors* (1849-1850) adlı eserlerin yazarıdır.

Üçüncü Bölüm (s. 68-95) "Emerson and Whittier: American Thought and the Idea of the Orient" başlıklıdır. Her ikisi de 19. yüzyılda yaşayan Amerikalı şairlerdir. Emerson İslâm felsefe ve edebiyatı ile meşgul olmuş, Sadi ve Hafız'dan faydalanmıştır.

Dördüncü Bölüm (s. 97-125) "An Observant Eye on the Muslim Orient: American Travelers in the Levant" konusunu işlemektedir, James A.Field'in *America and the Mediterranean World, 1776-1882* (Princeton University Press, 1969), A.L. Tibawi'nin *American Interests in Syria, 1800-1901* (London Oxford University Press, 1966), David H. Finnie'nin *Pioneers East* (Cambridge, Harvard University Press, 1967) ve benzeri bibliyografik eserlere de işaret olmaktadır.

Bu bölümde OBEIDAT'ın uzun uzun üzerinde durduğu, doğudan doğruya İstanbul'u da ilgilendiren iki önemli eser de var. Birisi "Constallation" adlı A.B.D. harp gemisi ile seyahat eden Nathaniel PARKER'in *Pencilling by the Way* (Philadelphia 1836) adlı iki ciltlik eseridir. Gemi yolculuğundan, gördüklerinden, İstanbul'dan ve halkından bahs ediyor, krokiler de veriyormuş. Diğeri de Mark TWAIN'in yine iki ciltlik *The Innocents Abroad* adlı eseridir. Yazarn 1867'de *San Francisco Alta California* (New York 1911) günlük gazetesinin muhabiri olarak Doğu Akdeniz'e yaptığı seyahatin izlenimlerini ihtiva etmektedir. İstanbul'a da gelmiştir.

Beşinci ve Son Bölüm (s. 127-134)'de 19. yüzyılda Amerikan Edebiyatı'nda Müslüman Doğu'ya karşı alâkanın gelişimi, izahı özetlenmektedir.

Marwan M. OBEIDAT'ın belirttiği gibi (s. 5-6) bu bölümler daha önce makaleler halinde *The International Journal of Islamic and Arabic Studies* (1985 ve 1987, 1-2. bölüm), *The Muslim World* (1988, 3. bölüm), *Der Islam* (1991, 4. bölüm) ve *American Studies International* (1988, 5. bölüm)'da yayınlanmıştır. Lâkin bunların toplu olarak birarada yeniden ve yazarının Önsöz'ündeki açıklamaları ile yayınlanması Klaus SCHWARZ yayınevi'nin çok çalışkan ve verimli yayınlara aracılık eden sahibi Gerd WINKELHANE için ilim âlemine büyük bir hizmet olmuştur. Çeşitli dergilerde yayınlanan makalelerin bir çok ülkede elde edilemediği düşünülürse, böyle toplu bir eserin bizlere sunulmasının önemi daha iyi anlaşılır.